

EMLÉKEZÉS FURMANN IMRÉRE

2010. május 26-án, életének 59. évében meghalt Furmann Imre, aki a rendszerváltás utáni Magyarország egyik legfontosabb emberijogvédője volt. Ő alapította a roma jogvédelem első és máig leghatékonyabb szervezetét, a Másság Alapítvány Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Jogvédő Irodáját (NEKI), amelynek több mint egy évtizeden át a vezetője volt. Számos korszakos emberi jogi ügy képvisellete fűződik a nevéhez, köztük olyan roma diszkriminációs eseteké, mint Góman Gyuláé (lásd a *Fundamentum* 1998/1–2. számát), illetve a patvarci döntés (*Fundamentum* 2000/2. szám), amelyben magyar bíróság – Furmann Imre indítványára – először fogadta el hátrányos megkülönböztetés bizonyítására a tesztelés módszerét. Furmann Imre első szorgalmazója volt a magyar antidiszkriminációs törvény megalkotásának és az egyenlő bánásmód hatóság létrehozásának (lásd *Normát-világítás és új hivatal*, in *A hátrányos megkülönböztetés tilalmától a pozitív diszkriminációig*, Budapest, INDOK, 1998, 100–103), majd felállítása után haláláig elnökhelyettese volt az Egyenlő Bánásmód Hatóságnak.

Ugyancsak haláláig tagja volt a *Fundamentum* kiadó Emberi Jogi Információs és Dokumentációs Központ Alapítvány (INDOK) kuratóriumának, ezért a magyar emberijogvédők közössége mellett folyóiratunk is gyászolja őt. Biztosak vagyunk benne, hogy nemcsak nekünk, de az egész országnak hiányozni fog.

A Fundamentum szerkesztői

*

Hogyan változott az emberi jogok megítélése a rendszerváltás óta? A felmérések szerint a rendszerváltáskor nagyon magas volt a szabadságjogok presztízse, azóta viszont csökkent.

Az emberi jogok minden vonatkozásban előtérbe kerültek, de volt egy időszak, amikor a társadalom érzékenysége irántuk gyengülni, kifáradni látszott. Az utóbbi időben újra erősödni látszik az emberi jogok helyzete, gondolok itt azokra az akciókra, amelyeket az újonnan vagy hirtelen alakult civil szerveződések csinálnak mostanában. Roszszabb a helyzet, ami az emberek aktivitását, segítőkészségét vagy szolidaritását illeti, mert inkább

beletörődnek egy-egy jelenségbe, mintsem maguk is változtatnának rajta a mindennapokban.

A diszkrimináció megítélésével kapcsolatban érzékelnek-e változásokat? Tapasztalnak-e például etnikai diszkriminációt a büntetőeljárársban?

Azt üdvözölni kell, hogy egyáltalán megszületett a diszkriminációellenes törvény. És azt is, hogy ennek végrehajtására felállt egy hatóság. Hadd legyenek egy kissé szerénytelen: 1996-ban a BM Duna-palotában tartottak egy konferenciát, ahol én vettem fel egy ilyen jellegű törvény megalkotásának és egy ilyen jellegű hatóság létrehozásának a szükségességét. A hatékonyság megítélésével még várnék, bár már most látszik, hogy bizonyos területeken nem tud hatékonyan érvényesülni a törvény. De azt is látnia kell a politikának, hogy sem ezt a törvényt, sem egyáltalán az emberi jogokat, sem az ezek érvényesítésére hivatott hatóságokat vagy civilszervezeteket, vagy magukat az állampolgárokat nem lehet félvállról venni, és úgy kezelni ezt az egész ügyet, mint Mátyás király ajándékát, hogy adok is, meg nem is, hozok is, meg nem is.

Vannak-e már tapasztalataik az új Be. rendelkezéseinek hatásáról?

Mint ügyvéd ki merem jelenteni, hogy jóformán egyáltalán nem vagy csak igen csekély mértékben érvényesülnek. Sajnos egy megcsontosodott gyakorlatról van szó. Magyarországon itt még mindig az a könyörtelen elv érvényesül, hogy aki letartóztatásban van, az maradjon is ott minimum az ítélet kihirdetéséig. Abszolút nem érvényesül az a törvényi előírás, amelyet a Be. úgy fogalmaz meg, hogy mindenkinek joga van arra, hogy szabadlábban védekezzen.

Hozhatnak-e változást a magyar joggyakorlatban a strasbourgi elmarasztalások? Érezhető-e bármilyen hatásuk?

Ami a strasbourgi ítélezés hatását illeti – első sorban a legutóbbira, a rendőri bántalmazásos Balogh-ügyre gondolok –, nem hiszem, hogy erőteljesen befolyásolná a hazai igazságszolgáltatás tevékenységét.

Hogyan ítélik meg a rasszista jelenségekkel kapcsolatos büntető- és polgári jogi fellépés hatékonyságát?

Nyilván nem véletlen, hogy kevés azoknak az ügyeknek a száma, amelyekben a hatóságok etnikai csoport tagja elleni erőszak címén indítanak eljárást, hanem más bűncselekmény – garázdaság, súlyos testi sértés – miatt járnak el. A polgári jogi fellépés tágabb teret nyújt a jogérvényesítéshez, de nyilván itt is vannak problémák. Az egyik a fordított bizonyítás törvényi előírása, amelyik még mindig nem érvényesül a bírósági gyakorlatban, holott a Munka törvénykönyve már néhány éve követelményként írja elő. A személyiségi jogok megsértésében eljáró bíróságoknak pedig a nem vagyoni kár mértékének a meghatározása okoz még mindig problémát. E körben azért az utóbbi két-három évben hangsúlyeltolódás figyelhető meg, mert míg régebben ügyfeleink részére csak a vagyoni kárt voltak hajlandók megítélni (de hát a mi ügyfeleinknél pontosan az a probléma, hogy sokuk abszolút nem rendelkezik jövedelemmel), az utóbbi időben nagyobb mértékű nem vagyoni kártérítést ítélnak meg.

A külföldi finanszírozók, alapítványok mára kivonultak a civilszférából, marad a hazai kormányzati, illetve az uniós finanszírozás. Milyen elvi kérdéseket és gyakorlati problémákat vet fel ez a helyzet a szervezetek függetlensége szempontjából?

Ez kardinális kérdés. A régi finanszírozási formák megsemmisültek, az újak pedig nem igazán működnek, vagy olyan aránytalan terheket ró egy pályázat beadása egy szervezetre, hogy energiájának nagy részét a működés fenntartása lehetőségének a megteremtése viszi el. Az államtól való függőség szerintem csak azokban az országokban érvényesül, ahol nincs demokrácia. Ha demokrácia van, akkor az azt jelenti, hogy az állam az állampolgárok érdekében működő szervezeteket támogatja, de annak a szakmai munkájába abszolút nem szólhat bele. Mi is pályázunk állami pénzekre, ugyanakkor pereket is indítunk az állam vagy az állam egyes intézményei ellen. Én ezt így tartom természetesnek. De természetes lenne az is, hogy a függőség gyanújának még az árnyékát is elkerüljük, hogy az ilyen támogatási formák ne csak egy-egy évre, netán egy-egy ciklusra vonatkozzanak, hanem tíz-tizenöt évre...

Hogyan érzik, változott-e a szerepük az elmúlt évtizedekben? Mást kell-e csinálni, mint korábban?

A mi szervezetünk feltétlenül erősödött, hiszen összesen ketten voltunk a kezdetekkor, 1993-ban, ma pedig tíz ember dolgozik a szervezetnél, akik közül hat jogász. Míg a megalakuláskor az ország különböző helyein dolgozó ügyvédek csak kis számban csatlakoztak a felhíváshoz, ma már nincs az országnak egyetlen olyan területe sem, ahol ne lenne olyan ügyvéd, akit adott esetben megbízhatunk egy-egy ügy vitelével. Természetesen változott a szervezet szerepe is. Az első időszakban már a pusztán létünk is elég volt ahhoz, hogy annak üzenetértéke legyen, egyrészt a jogsértők felé, de ami fontosabb, a sértettek felé: hogy van olyan szervezet, amelyikhez lehet fordulni és amelyik adott esetben konkrét jogi segítséget tud nyújtani.

A későbbiek során – és ez látszik az ügyeken is – olyan pereket indítottunk, amelyek precedensértékűvé válhattak volna, ha Magyarországon lenne erre fogadókészség. Bár mind a tizenhárom bejegyzett nemzeti és etnikai kisebbség részére meghirdettük tevékenységünket, már a kezdetekben is tudtuk azt, hogy a panaszosok nagy számban a romák közül kerülnek majd ki. Régebben még eljártunk a román kisebbséghez tartozó egy-két ügyben is, illetve a hazai lengyelek köréből is volt panaszosunk, akinek az ügyében szintén eredményesen jártunk el, de hosszú idő óta az ügyeink száz százalékában romák a sértettek.

Egy szervezet tevékenysége folyamatosan alakul ki. Mi a konkrét ügyek vitelét ezután is elsődleges feladatnak tekintjük, mert úgy általánosságban az emberiséget könnyű szeretni. Ugyanakkor már két éve különböző pályázatok elnyerése nyomán különböző területekről – természetesen saját ügyeinkből – hosszabb-rövidebb tanulmányokat készítünk, és ezt a munkát szeretnénk a jövőben is folytatni. Egy ilyen civilszervezet, mint a miénk, ennyit tehet, de ennyit kötelessége is magas szinten megtenni.

Mi is látjuk, hogy nyerhetünk pereket, büntettethetünk meg embereket, ha az egész nem változik. A jövőben például nagyobb hangsúlyt fogunk fektetni a peren kívüli megállapodásokra, és a jó értelemben vett PR-munkára is, mert rá kell döbbszünk mindenkit, hogy közös ügyről van szó.